

ОТЧЕТ НА ИНСТИТУТА ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ПРИ БАН ЗА 2022 Г.

1. ПРОБЛЕМАТИКА НА ИНСТИТУТА ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

1.1. Преглед на изпълнението на целите (стратегически и оперативни) на звеното, оценка и анализ на постигнатите резултати и на перспективите на звеното в съответствие с неговата мисия и приоритети, съобразени с утвърдените научни тематика.

През 2022 г. Институтът за исторически изследвания отбеляза 75 години от своето основаване. Честваната с научна конференция годишнина беше почетена от ръководители на държавни и научни организации, колеги и приятели. От името на председателя на Българската академия на науките Институтът получи Грамота със златен почетен плакет „за изключителни приноси във фундаменталните и научно-приложните изследвания“. Няколкогодишната последователна политика за подмладяване на научния състав и традиционното поддържане на високи критерии по отношение на изследователската, образователната, експертната и популяризаторската дейност осигури изпълнението на заложените в Стратегията за развитие на Института цели по посочените направления. Български и чуждестранни научни издания от висок ранг, научни организации, учебни заведения, държавни, общински и обществени институции бяха и през 2022 г. ползватели на научната и научно-приложната продукция на учените от института в утвърдените и нови тематични полета от българската, европейската и световната история и от сферата на документалистиката, архивистиката, палеографията и изворознанието. Интердисциплинарният характер на работата в института се демонстрира от разнообразните съвместни дейности на учените от академичното звено, състоящо се от следните секции: „Средновековна история“, „Българите, Османската империя и Европа“, „Нова българска история“, „История на България след Втората световна война“, „История на българския национален въпрос“, „История на света и международните отношения в ново и най-ново време“, „Помощни исторически науки и информатика“ и „Съвременна история и геополитика“.

Въпреки че през 2022 г. се отбелязва малък спад в броя на монографиите спрямо 2021 г., тези 20 публикации заедно с издадените тематични сборници са свидетелства за продължаващия висок темп на проучванията в звеното. Две от монографиите, както и два от тематичните сборници са издадени от реномирани академични издателства, а четири тематични сборници, два документални сборници и две монографии са издадени от Института за исторически изследвания. Този резултат е обусловен както от поддържаните високи научни стандарти, така и от програмите на Института и на Българската академия на науките за подпомагане публикуването на монографични трудове. Общият брой научни публикации, излезли от печат, е 168. Продължава възходящата тенденция на публикуване в издания, индексирани в WoS и Scopus. През 2022 г. те са 29 спрямо 22 през 2021 г. Важно постижение беше и приемането за индексирание от световната база данни Scopus на издаваното от Института списание „Исторически преглед“. В резултат Институтът за исторически изследвания вече издава две индексирани списания (заедно с Bulgarian

Historical Review) наред с традиционното издаване от Академичното издателство на БАН томове на „Известията на Института за исторически изследвания“. Голяма част от проучванията в звеното продължават да се осъществяват в рамките на национални и международни проекти.

Обновяването и професионалното израстване на научния състав на ИИСТИ продължи и през 2022 г. През този период бяха назначени трима асистенти и четирима главни асистенти. За доцент беше избрана гл. ас. д-р Р. Лельова, а за професори - доц. дин Т. Готовска-Хенце, доц. дин П. Стоянович и доц. д-р Ст. Първева.

Представените основни показатели от работата на Института през 2022 г. затвърждават оценката за водещата му позиция в България по отношение на провеждането на фундаментални и научно-приложни изследвания в областта на историята. Те доказват и тенденцията за повишаване на международната разпознаваемост на проучванията в това звено. Тези показатели, наред с разнообразната експертна, образователна и популяризаторска дейност свидетелстват за успешно изпълнение на зададените за Института цели и задачи, на неговата мисия за развитие на науката и за обслужване на държавата и обществото.

1.2. Изпълнение на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017-2030 (извършени дейности и постигнати резултати по конкретните приоритети).

Анализът на дейността в Института доказва, че той е утвърден център за изпълнение на целите на Стратегията в областта на хуманитарните науки. С публикуваните през 2022 г. научни трудове Институтът продължи да функционира като водещо звено за фундаментални и целенасочени фундаментални изследвания в България, с което се вписва в осъществяване на основните задачи на националния документ в направление българско културно-историческо наследство и национална идентичност. Проучванията на българската история в контекста на европейските и световни исторически процеси от своя страна подпомагат цялостната програма за повишаване на качеството на живот в България. Публикуваните резултати в общо 18 монографични трудове, в издания, индексирани в определените като световно значими бази данни и в други с висока критичност към научните изследвания списания и поредици наред с участието в множество национални и международни проекти доказват, че Институтът за исторически изследвания успешно изпълнява целите на Стратегията в това водещо направление. Издаването на две индексирани в Scopus и Web of Science научни списания е друг значим принос за осъществяването на целите на Стратегията.

Приложните научни изследвания в сфера „национална идентичност и развитие“ са традиционно водещо направление за общата дейност на Института. През 2022 г. бяха изготвени публикации в тематични сборници и самостоятелни издания, които отразяват приложната значимост на работата по проучването на българската, европейската и световната история. Със същата важност е постоянното сътрудничество с различни държавни, общински и обществени институции. Вписвайки се в изпълнението на Стратегията и в това отношение, през 2022 г. учени от звеното предоставиха експертни оценки за Министерството на външните работи, Министерството на образованието и Националната агенция за оценяване и акредитация.

Подпомагайки дейността на висшите и средните училища в България посредством фундаменталните изследвания и научно-приложните дейности, и през 2022 г. учени от

Института провеждаше обучение в тях и участваха в научни журита по конкурси за заемане на академични длъжности и за придобиване на научни степени. Тази практическа насока в работата има важно значение за изпълнение на поставената в Стратегията задача за интензифициране на връзките на науката с образованието, бизнеса, държавните органи и обществото като цяло. Учени от звеното развиват активна образователна дейност и в рамките на четирите докторски програми, за които ИИСТИ има акредитация от Националната агенция за оценяване и акредитация: „Средновековна обща история“, „Нова и най-нова обща история“, „История на България“ и „Документалистика, архивистика, палеогеография (включително историография и изворознание)“.

С възстановяването на възможностите за активна работа след ограниченията, свързани с епидемията от Covid-19, през 2022 г. Институтът разшири съвместните дейности с национални и регионални институции, с което се продължи изпълнението на тази задача, записана в Стратегията. Учените от звеното се включиха и бяха съорганизатори на разнообразни инициативи, проведени както в София, така и в Габрово, Шумен, Кюстендил, Гоце Делчев, Варна, Карлово, Пловдив, Дряново, Свиленград, Панагюрище, Велико Търново, Плевен и Банско. Посочените активности косвено се вписват в изпълнените на заложената в Стратегията цел за балансиране на научния капацитет в отделните региони на страната.

През 2022 г. продължи обновяването на научния състав на Института с млади учени. На длъжностите асистент и главен асистент бяха назначени съответно трима и четирима учени, с което звеното се вписва в изпълнението на амбицията на Стратегията за привличане и задържане на младите таланти в България. Институтът е отново предпочитано място за изпълнение на проекти по Националната програма „Млади учени и постдокторанти“. За участие във втория етап на програмата през 2022 г. в Института бяха избрани седем учени, всички отговарящи на критериите за млади учени.

Учени от ИИСТИ продължиха участието си в редакционните колегии на български и международни издания, включително такива, издавани от самия институт. Тази професионална дейност отговаря на зададената в Стратегията цел за издигане на нивото на българската наука, за разширяване на международната дейност на научните среди в България и като цяло за повишаване на международната разпознаваемост на българската наука. Със същото значение е и издаването от Института на шест периодични издания (Bulgarian Historical Review, Исторически преглед, Известия на института за исторически изследвания, Помощни исторически дисциплини, BYZANTINOBULGARICA, Series Publications of the Bulgarian-Hungarian History Commission), като Bulgarian Historical Review се класира в Q4 на Scopus и се индексира от WoS, а „Исторически преглед“ се индексира от 2022 г. в Scopus.

И през 2022 г. учените от Института се включиха в изпълнението на зададената в Стратегията цел за развитие и обогатяване на международното научно сътрудничество на българските научни организации, висшите училища и други институции. Чрез изпълнение на международни проекти, включително по двустранни научни спогодби на БАН с чуждестранни научни организации, чрез преподавателска дейност по програмата „Еразъм+“, участие в международни научни форуми, организиране на изложби в чужбина и др. Институтът активно популяризира българските научни постижения и капацитет и съдейства за разширяване на международните научни контакти на страната. Показателни в това отношение са самостоятелните и в сътрудничество дейности в Германия, Австрия, Италия, Чехия, Испания, Гърция, Румъния, Полша, Унгария, Турция, Сърбия, Косово, Република Северна Македония, САЩ, Канада, Китай и Япония.

По отношение на научния състав в Института за исторически изследвания се поддържа баланс на половете и през 2022 г. продължи политиката за привличане на работа на млади специалисти.

1.3. Полза / ефект за обществото от извършваните дейности.

Изследванията с фундаментално и научно-приложно значение по утвърдени и нови теми от българската, европейската и световната история наред с популяризирането на тези проучвания на научни форуми, изложби и други и посредством образователната дейност имат стратегически принос за цялостното изпълнение на обогатяващите се направления по съхраняване и рекламиране на българското културно-историческо наследство в контекста на европейското и световно културно многообразие и пред предизвикателствата на световното развитие през последните няколко години. Успоредно с това, научният и експертен потенциал на учените беше насочен и през 2022 г. в няколко основни потока, които дават непосредствени ползи за обществото.

Важен аспект от изследователската и популяризаторската дейност на звеното е фокусът върху проблеми, които са обект на траен обществен – български и световен – интерес, включително честването на значими събития и личности. През 2022 г. Институтът издаде няколко сборника: за мястото на Македония в българската история; за българския принос за спасяването на евреите по време на Втората световна война и за миграционните движения на българи. С участие на Института беше отбелязана и 300-годишнината от рождението на Паисий Хилендарски.

Непосредствени ползи за обществото дава участието на звеното в обучението на студенти и докторанти, с което се съдейства за повишаване на образователното ниво на трудовите ресурси на страната и за възпроизводство на научния потенциал. Със същото значение е и изпълнението в Института на проекти по Националната програма „Млади учени и постдокторанти-2“ от седем млади учени. През 2022 г. научният състав на звеното беше привлечен за изпълнение на нова Национална научна програма: „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“, чиято основна цел е привличането на млади учени от чужбина за обективно проучване на българската история, литература, език.

Изследванията с фундаментална стойност и научно-приложните трудове, касаещи българското, европейското и световното историческо развитие имат важен принос за усъвършенстване на работата на преподавателите по история в средните и висшите училища в България. Успоредно с това учени от звеното публикуваха и през 2022 г. учебници и учебни помагала. Наред с учебното помагала за миграциите в българската история, издадено от Института, учени бяха автори и съавтори на учебник и атлас по история и цивилизация за средните училища.

Значително се увеличи през 2022 г. участието на учени от звеното в популяризирането на изследванията по разнообразни исторически проблеми. През годината бяха осъществени множество медийни изяви – общо над 50 участия в телевизионни и радиопредавания и публикации в печата.

Съществена обществена полза представлява международната научна и научно-приложна дейност на Института за исторически изследвания. Участието през 2022 г. в международни проекти, научни форуми, изложби, образователни програми и др. в Германия, Австрия, Италия, Чехия, Испания, Гърция, Румъния, Полша, Унгария, Турция, Сърбия, Косово, Република Северна Македония, САЩ, Канада, Китай и Япония

подпомогна ефективно обществената амбиция за налагане на положителен образ на България по света и за популяризиране на постиженията на българската наука. Тези дейности имат и дългосрочен ефект за успешно провеждане на българската външна политика. Със същото значение е работата с общински институции от страната. Сътрудничеството с администрацията, музеите и библиотеките на различни градове подпомага цялостното развитие на отделните региони на България и съдейства за изпълнението на националните програми по направление културно и туристическо развитие.

1.4. Взаимоотношения с други институции.

И през 2022 г. главните партньори на Института за исторически изследвания бяха институции, които са ангажирани с проучване, опазване и популяризиране на българското културно-историческо наследство. През годината учените от звеното участваха в научни, културни и други прояви от международен, национален и регионален мащаб (конференции, изложби, чествания, конкурси, представяне на книги) на такива институции. Главен партньор беше Министерството на науката и образованието: Институтът се включи в изпълнението на Националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ и на Националната програма „Млади учени и постдокторанти-2“; продължи изпълнението на три проекта, финансирани от Фонд „Научни изследвания“ и на други три, финансирани от същото министерство; бяха предоставени експертни становища за същото министерство. През 2022 г. продължи изпълнението на проекти по няколко министерски постановления, свързани с българското участие в Първата и Втората световна война.

Важни партньори на Института останаха Държавна агенция „Архиви“, общините, регионалните музеи и обществени организации във Варна, Габрово, Шумен, Кюстендил, Гоце Делчев, Карлово, Пловдив, Дряново, Свиленград, Панагюрище, Велико Търново, Плевен и Банско. Учени от звеното поддържаха дейността на Македонския научен институт, Тракийския научен институт, Унгарския културен институт в София и сътрудничеството със СУ „Св. Кл. Охридски“, Университет за национално и световно стопанство, УниБит, Нов български университет и Варненски свободен университет.

Продължи участието на учени от звеното в дейността на Националната агенция за оценяване и акредитация с участие в комисия за акредитация по докторска програма.

Посочените направления в работата на Института доказват неговата значимост за развитие на национални и регионални институции, като е необходимо повишаване на активността за по-пълноценно използване на научния и експертен потенциал на звеното.

1.5. Общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата.

1.5.1. Практически дейности, свързани с работата на национални, правителствени и държавни институции, индустрията, енергетиката, околната среда, селското стопанство, национални културни институции и др. (относими към получаваната субсидия).

През 2022 г. продължи участието на учени от Института в комисии, съвети, работни групи и други експертни структури на правителствени, държавни и общински институции. Проф. дин Т. Готовска-Хенце е дългогодишен член на експертна комисия към Фонд „Научни изследвания“, а доц. Бл. Нягулов – на комисията за подбор на преподаватели сред българските общности в чужбина към МОН. Проф. Д. Вачков е член, а гл. ас. д-р К. Голев е

технически секретар на съвместната българо-македонска комисия по образователни и исторически въпроси. Проф. Д. Вачков е и председател от българска страна на Българо-украинското историческо дружество. От 2011 г. той участва и в Националната комисия по провеждане на държавните зрелостни изпити при МОН. Проф. д.и.н. П. Стоянович беше съветник на кмета на гр. Банско по културно-исторически въпроси и съветник на Председателя на БАН. Проф. И. Марчева и доц. Н. Филипова участваха в експертна комисия към Министерство на науката и образованието, а доц. Н. Филипова – и в експертна комисия на Националната агенция за оценяване и акредитация.

И през 2022 г. учени от звеното участваха в експертни и образователни органи и комисии в системата на БАН. Проф. Й. Гешева продължава да членува в Академичния съвет към Центъра за обучение при БАН, а проф. д.и.н. П. Пейковска е член на Съвета за чуждестранна българистика към БАН. Проф. Р. Стоянова е член на Управителния съвет на БАН, а гл. ас. д-р С. Самуилова участва в жури за оценка на проекти в областта на хуманитаристиката по конкурса на Ученическия институт на БАН.

Традиционно членовете на научния състав на Института участват в експертни органи на други външни за БАН институции, включително национални и международни организации: Хумболтовия съюз в България и фондация „Pro Oriente” – Виена (проф. В. Стянов), Българо-унгарската историческа комисия (проф. П. Пейковска), издателския съвет към Българска народна банка и експертния съвет към Института за изследване на близкото минало (проф. Д. Вачков), Македонския научен институт (доц. Ал. Гребенаров, гл. ас. Ст. Стойчева, доц. Сл. Славов, доц. Г. Георгиев, гл. ас. В. Милачков), Асоциация на византистите и медиевистите в България (проф. Ил. Илиев, доц. Е. Костова, доц. Вл. Златарски, доц. Пенка Данова, гл. ас. К. Ненов, гл. ас. Доротея Михова, гл. ас. Константин Голев, гл. ас. д-р Франческо Далальо), ICOMOS (доц. Е. Костова), Bulgarian Studies Association, USA (доц. Е. Костова, гл. ас. Д. Динева), Central Eurasian Studies Society (доц. Р. Чукова), Българска генеалогична федерация (проф. М. Веков, проф. Й. Гешева, проф. П. Пейковска), Международното дружество по унгаристика (проф. П. Пейковска), Българската асоциация за европейски изследвания (ас. д-р К. Йонева).

През 2022 г. учени от Института участваха в научните и управителни съвети на научни учреждения, организации и висши училища извън системата на БАН: Македонския научен институт (доц. Ал. Гребенаров, доц. Г. Георгиев, гл. ас. В. Стоянова, гл. ас. В. Милачков, гл. ас. Сия Никифорова), Добруджанския научен институт (гл. ас. В. Милачков), на Тракийския научен институт (проф. Ил. Тодев), на Фондация „Шарл дьо Гол“ (доц. Хр. Милков). Проф. д.и.н. П. Стоянович е член на Съвета на настоятелите на ШУ "Еп. Константин Преславски".

Особено активни направления в дейността на учените от звеното бяха организирането и участието в научни форуми. През 2022 г. доц. Бл. Нягулов беше организатор на кръгла маса „Руско-украинската война и България през погледа на историците“ и на онлайн кръгла маса на тема “Dobrudja as a border area in the late Ottoman empire, Bulgaria and Romania: History and memory”. Проф. дин Т. Готовска-Хенце участва в организационния комитет на кръглата маса „Кризи и предизвикателства в Източна Европа през XX в.” Проф. дин П. Стоянович беше организатор и координатор на националната научна конференция „В началото бе Историята“, като доц. Пл. Божинов беше член на организационния комитет. Проф. дин Стоянович беше и председател и водещ на годишната международна научна среща на „Кобургското общество“. Проф. дин И. Илиев, доц. С.

Георгиева и гл. ас. К. Ненов съставиха организационния комитет на международната конференция „Просопография на средновековна България“, а проф. дин И. Илиев участва и в организационния комитет на Осмата международна конференция по история, археология и културен туризъм „От тука започва България“. Проф. И. Марчева беше председател на организационния комитет на националната конференция „Стопанската култура на българите и примерът на габровци през XIX –XXI век“. Доц. Пл. Божинов, доц. Р. Лельова и гл. ас. А. Стрезова участваха в организационните комитети на три национални форума: „Европейска перспектива за добросъседските отношения между Република България и Република Северна Македония“, „Местните елити и модернизацията на българското общество през „дългия XIX век“ и "Имало ли е фашистки режим или фашистко управление в България?". Доц. П. Димитрова беше член на организационния комитет на научната конференция „Свиленград – 110 години свобода“. Ас. д-р Ал. Златанов участва в организационния комитет на VII-та научна конференция на Центъра за стопанско-исторически изследвания.

И през 2022 г. тридесет учени от Института участваха в редакционни колегии и съвети на 24 научни издания: Bulgarian Historical Review; Исторически преглед; Известия на Института за исторически изследвания; Papers of BAS; Bulgaria Mediaevalis; Общество: философия, история и култура; Легенда; Дзяло; Общество: философия, история, култура; Македонски преглед; Valahian Journal of Historical Studies; Cahiers Balkaniques; Исторически архив/Historical Archives/; Историјски часопис; Родознание/Genealogy; Историческо бъдеще; История; Эминак; Библиографския бюлетин: Публикации по българска история; Дриновски сборник; Europe in between. Histories, cultures and languages from Central Europe to the Eurasian Steppes; Национална сигурност; Славянский мир в третьем тысячелетии. Сред посочените се открояват 20 международни издания. Четирнадесет учени са представили 21 публични рецензии за книги, а шестнадесет души са изготвили 37 анонимни рецензии за студии и статии за реномирани научни издания. Трима учени бяха рецензенти на проекти на участници в Ученическия конкурс на БАН.

Девет от учените от Института направиха през 2022 г. общо 21 консултации и експертни становища за Министерство на образованието, Министерство на външните работи, Министерство на културата и Председателя на БАН, Българска народна банка, Регионален исторически музей - гр. Русе, община Плевен, Петропавловския манастир – гр. Лясковец, Къщата-музей „Добри Войников“ – гр. Шумен, Народно читалище „4-ти май“ - 1897 – Батак и Историческия музей – гр. Велинград. Същевременно 13 учени са изготвили 28 рецензии и становища по процедури за образователно ниво, научни степени и академични длъжности.

1.5.2. Проекти, свързани с общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата и обществото, финансирани от национални институции (без Фонд „Научни изследвания“), програми, националната индустрия и пр.

През 2022 г. в Института за исторически изследвания се разработваха следните проекти в това направление:

А. Национална научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ по решение на МС ДОО1-205/13.09.2022. Срок за изпълнение: 2022 – 2025 г.

Ръководител от звеното: проф. Д. Вачков; координатори: проф. дин. П. Пейковска, проф. дин. Т. Готовска-Хенце, доц. Бл. Нягулов, доц. Вл. Златарски, доц. Н.

Филипова; участници: проф. дин Ив. Билярски, проф. И Марчева, доц. Г. Георгиев, гл. ас. К. Голев, гл. ас. С. Самуилова, гл. ас. И. Найденов, гл. ас. А. Стрцова, ас. Ал. Златанов и докторант Н. Войнова. За първите три месеца са издирени и записани в единна онлайн платформа чуждестранни българисти и са предложени теми за финансиране на конкурсен принцип на краткосрочни научни специализации на млади чуждестранни учени и докторанти.

Б. Проект „Интерактивна историческа карта“, финансиран от Министерство на образованието и науката. Ръководител: проф. д-р Д. Вачков. Участници: доц. Г. Георгиев, гл. ас. Др. Йорданов, гл. ас. В. Ангелов, гл. ас. Д. Димитров. Срок за изпълнение: 2021 -2022 г. През 2022 г. беше попълнен сайта на изданието „Активна историческа карта” (<http://spatium.bg/>).

В. Проект „България-мостът на спасението“, финансиран от Министерство на образованието и науката. Срок за изпълнение: до 2022 г. През 2022 г. е публикуван документален сборник: *Мостът на спасението. Транзитът на евреи през България в годините на Втората световна война*. Документален сборник. Съст.: Р. Чукова, С. Авдала, С. Никифорова, Д. Григоров. Научна редакция Д. Вачков. София: Институт за исторически изследвания при БАН, 2022, 307 с., ISBN 978-954-2903-49-9.

Г. Проект „Македония в българската история“, финансиран от Министерство на образованието и науката. Срок за изпълнение: 2021-2024 г. Ръководител: проф. д-р Д. Вачков и участници проф. д.и.н. Ил. Илиев, доц. д-р Ал. Гребенаров, доц. С. Георгиева и гл. ас. д-р В. Стоянова. През годината е издаден документален сборник: *Македония в българската история. Извори за Средновековието и Новото време*. [Бълг. и англ. ез.]. Състав.: Д. Вачков, Ал. Гребенаров, В. Стоянова, И. Илиев, София: Институт за исторически изследвания при БАН, 2022., 263 с. ISBN 978-954-2903-56-7.

2. РЕЗУЛТАТИ ОТ НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА ДЕЙНОСТ ПРЕЗ 2022 г.

Изпълнявайки основните цели и задачи, зададени в **Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017-2030**, в Стратегията за развитие на Института за исторически изследвания и плана за нейното приложение през 2022 г., основната форма за работа беше осъществяването на важни научни проекти по българска, европейска и световна история. Тези проекти бяха финансирани както от външни за Института и БАН източници, така и по двустранни спогодби на Академията с чуждестранни научни организации.

Освен проектите, посочени в т. 1.5.2, през 2022 г. продължи изпълнението на няколко проекта, финансирани по постановления на Министерски съвет: „**Стогодишнината от Първата световна война - извори и документи**“; „**Единадесета пехотна македонска дивизия през Първата световна война. Снимки и документи**“, „**Сборник с доклади от кръгла маса в Струмица, Р Македония „Войната в Македония 1944–1945 г.”** и „**Главнокомандващият на Действащата армия генерал Никола Жеков**“.

През 2022 г. се разработваха и три проекта, финансирани от Фонд „Научни изследвания, по които ИИСТИ е водеща организация:

- Проект **„Българите в Западните Балкани (100 години преди и след Ньой)“**. Ръководител е доц. Ал. Гребенаров и участници от звеното проф. Д. Вачков, гл. ас. В. Милачков, гл. ас. Ст. Стойчева, доц. Г. Георгиев и Н. Поппетров.
- Проект **„Просопография на средновековна България“**. Срок: 2021-2024 г. Ръководител: доц. С. Георгиева, участници: доц. Е. Костова, гл. ас. Вл. Ангелов, гл. ас. К. Ненов и гл. ас. Д. Петрова
- Проект **„Другото лице на войната“**. Срок: 2021-2024 г. Ръководител: проф. Д. Вачков, участник: доц. Р. Чукова.

Успоредно с това, учени от Института за исторически изследвания участваха в проекти, по които звеното не е водеща организация. С участие на доц. Ал. Гребенаров започна изпълнението на проект по ФНИ на тема „Българите на Балканите отвъд граница след 1878 г. Кодът за оцеляването“. Водеща организация по проекта е УниБит. Доц. Р. Чукова продължи участието си в проект **„Студентски практики“**, финансиран от оперативна програма на ЕС; доц. д.и.н. Т. Готовска-Хенце продължи участието си в проект на Харковския национален университет "В. Каразин" (EU Monne Programme 611665-EPP-1-2019-1-UA -EPPJMO-MODULE) на тема **„Infrastructure that have united Europe. Insights into the History, Recent developments and Outlook for Capacities“**; ас. Ив. Машева беше в екипа на проекта **„ZARAH: Women’s labour activism in Eastern Europe and transnationally, from the age of empires to the late 20th century“** – по рамковата програма на ЕС „Хоризонт 2020“; продължи участието на ас. д-р С. Панайотов в проекта **„NinMed, The Nineveh Medical Encyclopaedia of the British Museum“** за „Wellcome Trust and British Museum“; ас. д-р Франческо Далальо разви активна дейност в проекта **„Bridging the Gap: The Prosopography of a Fragmented World“** за Österreichische Akademie der Wissenschaften, Universität Wien; продължи участието на гл. ас. д-р Д. Петрова във външен за института проект по ФНИ на тема **„Четивото за миряни в южнославянската традиция: социокултурна динамика на репертоара XIV-XVIII в.“**; доц. Евг. Кандиларов продължи изпълнението на проект по ФНИ, по който водеща организация е СУ „Св. Кл.Охридски: „Личности и преходи в Източна Европа и Южна Америка след Студената война“. През 2022 г. проф. Ст. Първева, гл. ас. Ст. Димитров и гл. ас. Кр. Йорданов се включиха в начинаещ проект по ФНИ, по който водеща организация е СУ „Св. Кл. Охридски“. Темата на проекта е **„Към корените на Българското възраждане в Тракия (XV-XVIII в.)“**.

И през 2022 г. учени от Института за исторически изследвания участваха в проекти, които са по двустранни спогодби на Българската академия на науките с чуждестранни научни институции и които също се финансират на конкурсен принцип. Част от проектите приключиха с проведени научни форуми и публикувани изследвания, а други бяха одобрени през 2022 г. По-подробно тези проекти се представят в частта за международното научно сътрудничество на Института.

През 2022 г. започна изпълнението на два колективни проекта, одобрени от Научния съвет на Института: **„Войната и нейното ехо в живота на османската провинция XV-XVIII в.“** и **„Изследванията по съвременна история на България - състояние и перспективи“**. В тях участват общо 22 учени от звеното. С публикуване на том от поредицата „Известия на института за исторически изследвания“ приключи проект на

секция „История на света и международните отношения в ново и най-ново време“. Той беше посветен на 40-годишнината от основаването на секцията и на тема **„Изучаването на световната история и българската историческа наука“**. В него участваха учени от други секции. Продължи изпълнението на друг проект от този тип: **„Особености на модернизацията на българското общество през "дългия XIX век"“**. През годината продължи изпълнението и на няколко индивидуални проекти, които също са одобрени от Научния съвет на Института.

В края на 2022 г. за работа по индивидуални проекти в рамките на Националната програма „Млади учени и постдокторанти -2“ бяха одобрени общо седем души. По модул постдокторанти работят д-р А. Стоянова, гл. ас. д-р Н. Янковска и ас. д-р К. Йонева. По модул „Млади учени“ работят ас. д-р Ал. Златанов и магистрите Г. Бонева, С. Евстатиева и Е. Кариева.

Посочените данни за работа по проекти от различен тип доказват високия професионализъм на учените от Института. Всички проекти са с интердисциплинарен характер, голяма част от учените са търсени за сътрудничество от български и чужди научни организации и висши училища и Институтът на свой ред успява да привлече за съвместна работа учени от външни звена. Впечатляваща положителна тенденция е работата на млади учени, докторанти и постдокторанти.

Важен резултат от работата по колективните и индивидуални проекти и през 2022 г. беше публикуването на монографии и на студии и статии в научни списания, поредици и рецензирани тематични и документални сборници. Излезлите общо от печат изследвания са по-голям брой в сравнение с предходната година – 168. Публикувани са общо 20 монографии, от които 11 са самостоятелните. Научните публикации в издания, индексирани в WoS и Scopus са 29. Техният дял е приблизително 1/6 от общия брой публикации и 1/5 от всички студии и статии. Нарастването на техния брой спрямо предходната година (с около 1/3) е отлична тенденция, която е препоръчително да продължи при благоприятното увеличаване на българските и чуждестранни издания, които са индексирани от двете бази данни и публикуват изследвания от областта на хуманитаристиката. Останалите публикации също отговарят на общите традиционно поддържани от хуманитарните науки и в частност от Института високи критерии за научни проучвания и болшинството от тях са в издания, реферирани в други международни бази данни. Общият брой на цитиранията на публикации на учени от Института също бележи увеличение – 420 спрямо 334. Цитиранията в издания, индексирани в WoS и Scopus са 65, като и по този показател има макар и малко повишение (52 през 2021 г.).

Монографии:

Атанасова, Виолина. Индия във външната културна политика на България през 70-те – 80-те години на XX век. Очаквания и реализация. София: Институт за исторически изследвания, Българска академия на науките, 2022, 221 с., ISBN 978-954-2903-60-4.

Насочено главно към практическите измерения на българската културна политика по отношение на Индия, изследването извежда на преден план обвързани в комплекс дейности, които не само илюстрират първостепенните задачи на тази политика, но и позволяват да се

очертаят нейните резултати въз основа на някои количествени и качествени показатели. Анализът показва, че се очертават два различни подхода към нейните цели и задачи, които през разглеждания период не са напълно съгласувани и в резултат се стига до известен дисбаланс при осъществяване на културното сътрудничество с тази страна. Първият съответства на външнополитическите стремежи на българската държава и е насочен към превръщането на културната политика в инструмент на пропагандата. Вторият отразява разбирането за нейното предназначение като средство за подпомагането на размяната на идеи и материални ценности, които биха могли да обогатят културата на двата народа. В заключение е отбелязано, че макар да не постига амбициозните си цели, българската културна политика може да се оценява като успешна. Преди всичко благодарение на дейностите, осъществявани в Индия, България става разпознаваема в индийското общество и се ползва с авторитет. Наред с това е създадена предпоставка за разбирателство и приятелство между двете страни, което оказва благоприятно влияние в двустранните отношения като цяло.

Веков, Манчо. Как дедите ни са измервали пространството?. – София: Институт за исторически изследвания при БАН, РИК ДиоМира, 2022, ISBN 978-619-7696-08-0 - мека подвързия, ISBN 978-619-7696-09-7 - pdf.

Монографията изследва архаичните форми за измерване на пространство по българските земи в контекста на Европейската метрологична историография. Първата глава е посветена на старите мерки за дължина, втората на мерките за площ, третата на мерките за обем. Има и приложение в което са дадени над 800 мерки и метрологични термини преизчислени в метрични. Изследването ще представлява интерес за широк кръг от учени в областта на стопанската история, етнологията, антропологията, история на науката и техниката, историческата география и др.

Йонева, Катина. Външната политика на Кралство Швеция – приемственост и трансформация в рамките на европейския интеграционен модел. „Пре Принт БГ“, София, 2022, 346 с., ISBN 978-619-7606-06-5.

Изследването разглежда външната политика на Кралство Швеция и нейната неизбежна промяна, след влизането на страната в ЕС. В Глава първа в исторически план е проследена външнополитическата перспектива пред Швеция, на фона на постепенното формиране на европейската ѝ идентичност. Разгледани са становищата за наличието на специфики в периферната за Европа зона в миналото. Формирането на скандинавски обществено-държавен модел е коментирано на фона на сложните процеси на вграждане на Швеция в католическия и протестантския свят, съпроводено с опустошителни за страната войни и обществени катаклизми. Глава втора съпоставя развитието на шведската политическа мисъл и нейното практическо приложение във външен аспект. Дискутирани са въпроси, свързани с епохата на либерализма и неолиберализма, особеностите на шведската социалдемократия и възхода на социалната държава. На втори план, макар и не по значимост, са проследени външнотърговските отношения на Швеция както със страните от

ЕС, така и със съседни или по-далечни партньори. Проблемите по време на присъединяването към единния пазар, възходът на местната индустрия, особено на военната, участието в ЕАСТ и ЕИП като модел на паневропейските взаимоотношения са само част от сложната мрежа от икономически взаимодействия, които са тясно обвързани с външната политика. Военното присъствие на Швеция по света е деликатна тема, която се сблъсква с дилемата „за” или „против” НАТО. Глава трета третира проблемите на северното сътрудничество, с особен акцент върху шведската програма за Арктика и Северния морски път. На втори план са проследени отвъдатлантическите хоризонти на шведската външна политика в посока на Америка. Погледът на Изток е с особено актуално звучене, тъй като тук извън вековния търговски партньор Русия, все по-осезателно е доминирането на Китай. Макар и с не толкова съществено значение, шведската политика в Африка също има своето място в дефинирането на основните маркери на нейната външна политика. В заключение изследването съдържа обобщен поглед върху разделителната линия между шведската дипломатическа традиция, доктриналната наслоеност и практическото приложение на шведския модел в съвременната интеграционна среда.

Митова, Мирена. Международният панаир – Пловдив във външнотърговската политика на България по време на Студената война. Коала Прес, Пловдив, 2022, 456 с., ISBN 978-619-261-014-2

Монографията проследява и изследва ролята на Международния панаир – Пловдив, за външнотърговската политика на България в обстановка на политическо, икономическо и идеологическо противопоставяне на страните от двата блока. Търси се отговор на въпросите какво е значението на международния търговски форум в условия на стагнация на диалога Изток-Запад и как той допринася за увеличаването или установяването на търговските отношения на България със страни извън рамките на Източния блок. Освен това се дава отговор дали развитието на панаира е с оглед вътрешната логика на разрастване на такива институции или зависи от промените във външнополитическите, външноикономическите и вътрешнополитическите условия от този период.

В книгата за първи път се проследява историята на Пловдивския панаир, за целия период на социализма в България, като са изведени политико-исторически и икономически фактори за развитието му. Едновременно с това за пръв път се анализира ролята му във външнотърговската политика на страната по време на Студената война. Изследвана е и специфичната взаимовръзка между развитието на външната търговия на България в годините на стагнация на диалога Изток-Запад и увеличаването на значението на търговския форум. За първи път е проучено влиянието на изложението за модернизиранието на икономиката в България по време на социализма.

Монографията е написана на основата на богат архивен материал от централни и местни институции, мемоарна литература, справочници и юбилейни издания на самия панаир.

Йорданов, Драгомир. Васил Д. Стоянов като картограф, демограф и политик. В. Търново: ИТИ, 2022, 180 с. (с приложения 2 цветни карти), ISBN: 978-619-7602-32-6.

Книгата „Васил Д. Стоянов като картограф, демограф и политик“ е посветена на видния български книжовен деец от Възраждането и Новото време Васил Димитров Стоянов (1839-1910), който е един от основателите на Българското книжовно дружество (предшественикът на БАН) през 1869 г. През периода 1858-1868 г. той пребивава и учи в Чехия (тогава в Австрийската империя), където се занимава и с публицистична дейност. Чрез статиите си популяризира борбата за освобождение на българския народ от османско владичество и се опитва да спечели симпатиите на чешкото общество. В книгата е разгледан главно периодът от живота на Стоянов до 1878 г. (дейността му през Възраждането), с акцент върху неговото пребиваване в Чехия. В нея е акцентирано върху някои по-специфични и по-непознати страни от неговата дейност – заниманията му с картография и демография, които го представят в една по-различна светлина и допринасят за разширяване на представата за него и за неговите способности. Разгледани са и усилията му да подпомогне освобождението на България.

Книгата е издание на великотърновското издателство „ИТИ“ и съдържа общо 180 стр. В структурно отношение включва 6 глави, групирани в 2 части, както и едно приложение с допълнителни материали. В нея има значителен илюстративен материал (карти и снимки), улесняващ възприемането на нейното съдържание. Редица материали в книгата (стари документи и карти) са публикувани за пръв път, а други за пръв път са по-подробно анализирани, което подсилва нейният принос.

Първева, Стефка. Богатство и бедност сред селските общности в провинция Румелия през XVII – XVIII век. Изследване и документи. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2022, 568 с., ISBN 978-619-245-187-5.

Монографията се състои от две части. Първата част представлява изследване, което си поставя за цел да очертае портретите на различните имуществени и някои професионални групи сред селското население от провинция Румелия през XVII – XVIII в. То се обляга изключително на информацията, която предлагат наследствените описи на починали селяни, регистрирани в протоколните книги на кадийския съд в градовете София, Русе и Видин. В изследването са анализирани проблеми, свързани с критериите за определяне на имуществения статус на селяните, като са засегнати въпроси, отнасящи се до стандартите за богатство и бедност на османските поданици, залегнали в законодателните актове и данъчните регистрации; проследени са идеите за богатство и бедност, които битували в представите и направлявали поведението на селяните немюсюлмани, отразени в хрониката на Папасинадинос от първата половина на XVII век. Очертан е моделът на базовия селянин, чрез който функционирала „чифт-хане“ системата, основна конструкция в рамките на османската аграрна икономика. Специално внимание е отделено на групите на състоятелните, бедните и безимотните селяни. Реконструирани са профилите на странстващите и уседналите селски търговци, както и на свързаните с тях кираджии и арабаджии. Определено място е отделено на проблема за престъпността и насилието по

пътищата на Румелия и политиката на османската власт за осигуряване на сигурността на придвижване като условие за тяхната успешна професионална реализация.

Втората част от монографията включва преводите от османотурски на български език на 130 наследства на починали селяни. Всъщност това са всички наследствени описи, които са регистрирани по страниците на запазилите се през вековете протоколни книги, водени в кадийския съд на Софийска, Русенска и Видинска кази през XVII-XVIII в. Те са съхранявани в колекция „Сиджили“ в Ориенталския отдел на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, София.

Стоянов, Александър. Османо-хабсбургските войни 1500-1792 г. Сиела, 2022, 512 с., ISBN: 9789542841418.

„Османо-хабсбургските войни“ е първото научно изследване, което обобщава целия период на противопоставяне на двете най-значими династии в историята на Ранномодерна Европа. Базирано на извори и историография на 14 езика, книгата представя изложение на дългата поредица от войни, водени между Османската империя и различните части на Хабсбургската монархия от началото на XVI до края на XVIII век. Изследването се фокусира както върху развитието на конкретните бойни действия, така и върху еволюцията на военното дело в Европа през разглеждания период, и развитието на основните политически и икономически процеси в епохата. Изследването съдържа множество статистически данни, схеми на сражения и исторически карти, както и библиография от над 200 заглавия.

Стоянова, Ваня. Българите в Турция (1913–1945). София: Институт за исторически изследвания – Българска академия на науките. С., 2022, 478 с., ISBN 978-954-2903-57-4.

След Балканските войни и насилственото обезбългаряване на Одринска Тракия през лятото и есента на 1913 г. в Европейска Турция остават няколко хиляди българи – християни, чиито права са регламентирани в Цариградския (1913) и Ангорския (1925) договор. Книгата разказва тяхната история до края на Втората световна война. Изградена върху документални източници и литература, тя проследява и анализира етнодемографските процеси в развитието на тази българска общност, съхранена главно в Одрин, Лозенград и Цариград; очертава социалната и професионалната ѝ структура, църковната и училищната организация; проследява промяната в статута на екзархийския институт и съдбата на екзархийските имоти в Турция; разкрива мястото ѝ в политиката на българската държава, в политиката на турската държава и в двустранните българо-турски отношения. Изследването представя българите в Турция през разглеждания период като малцинствена общност, която запазва националната си идентичност и свързаността си с България.

Стоянович, Петър. Фердинандуем. Фердинанд I и европеизацията на България, представена в избрани области на държавното управление и в обществото 1861 – 1887 – 1912. В. Търново. Изд. Фабер, 2022, 834 с., ISBN 978-619-00-1510-9.

Монографията за пръв път проследява сложния и многопластов път на България от изостанала османска провинция в европейска държава. Тази трансформация става възможна в едни нищожни от историческа гледна точка 25 години (1887-1912). Това е своеобразно прераждане на страната чрез европейското, чрез модерното и напредничавото. И ако се

спрем върху мирните години на управлението на княз Фердинанд ще видим, че практически няма сфера на общественото развитие, която да не е мотивирана и покровителствана от този владетел. Колкото и парадоксално да ни изглежда от днешна гледна точка, но ако царуването му беше спряло през 1912 г., Фердинанд I вероятно щеше да е обявен за най-великия модернизатор в историята на България и щеше да е национален герой. Същевременно, не бива да се подценяват заслугите и ролята на местните духовни елити, които изнасят на плещите си процеса на модернизация и европеизация в края на XIX и началото на XX век. Защото ролята, мотивацията и присъствието на държавния глава като генетичен, физически и морален представител на цивилизована Европа е повече от видна и водеща. Но дори и той би бил безсилен да проведе дългогодишния процес на модернизация и промяна на мисленето в съответните държави, ако нямаше критична маса единомишленици и единодействащи от средите на техните общества. Затова в преносен смисъл всеки извървява своя "път към европейска София" – пътят към достигане на една европейска българска държава: от княза, през офицерите, учените и учителите, пионерите на инженерната мисъл и творците, до администрацията и селското население.

Стрезова, Алека. *Последен по рода си. Д-р Георги Вълкович (1833-1892).* В.Търново, Изд. Фабер, 2022. 480 с. ISBN 978-619-00-1475-1

Монографията описва биографията и професионалната дейност на един от изявените следосвобожденски дейци на нова България. Изследването почива на богати свидетелства, събрани от различни архивохранилища, публикации в пресата, дневници и мемоари на съвременници на събитията, историографски проучвания. Целта е да бъде представен подробно житейския път на една от забележителните фигури в модерната ни история. Човек на две епохи, д-р Георги Вълкович живее в два различни свята, плод на две различни политически системи, но ролята му и на двете места е ръководна, а приносът му към напредъка на съответното общество – отличителен.

Той е еднакво компетентен и като имперски военен лекар, източнорумелийски директор, държавен министър, болничен администратор. Но дипломатията е неговата съдба. Силен ум, волеви характер, същевременно диалогичен и помирителен, той остава в историята като един от бележитите и незаменими дипломати на нова България.

Венецът на политическата и обществена кариера на д-р Георги Вълкович е неговата дипломатическа мисия в Цариград. Започнала още през 1886 г. по времето на Регентството в годините на междуцарствие, тя се разгръща в периода на Стамболовото управление. Озовал се с официален мандат в османската столица, д-р Вълкович има шанса да продължи и завърши някои от политиките си спрямо съюзерена, започнати от времето на неговото министерство, както и да отвори нови страници в двустранното общуване. С името му са свързани няколко стратегически направления в българската външна политика.

Преждевременната му смърт, следствие на атентат организиран от български политически емигранти и извършен със знанието на Русия, е голяма загуба за България, която губи в негово лице един от най-способните си, интелигентни и енергични

държавници.

Georgi N. Georgiev, Slavi Slavov. The National Liberation Movement of Macedonian Bulgarians 1878-1912. Bulgaria and Macedonia. History and Politics. First edition. Sofia, Part One, Institute for Historical Studies – Bulgarian Academy of Sciences, Macedonian Scientific Institute, Tangra Publishing House, 2022, ISBN 978-619-91801-3-6, 345–378.

Yuri Felshtinsky, Michael Stanchev. Blowing up Ukraine: The Return of Russian Terror and the Threat of World War III. London: Gibson Square Books Ltd. 2022. 304 p. ISBN: 9781783341917;

Jurij Felštinskij, Michail Stančev. Trečiasis pasaulinis. Mūšis dėl Ukrainos. Vilnius: Briedis. 2022. 320 p. ISBN: 9789955269830;

Y. Felshtinski, M. Stancev. Ucraina: la primera batalla de la Tercera Guerra Mundial. Barcelona: Ediciones Deusto, 2022. 448 p. ISBN 978-84-234-3419-0

M. Stanchev, J. Felstinski,. Bitka za Ukrajinu. Treci svjetski rat?. Zagreb, Stilus, 2022, ISBN: 9789533720043.

Pejkovska, Penka. Bulgaria on the Move: Migration, Refugees, Integration, and Urbanisation in the 1910s–1930s. Sofia: IHS–BAS, 2022, 232 p. (*Series Publications of the Bulgarian-Hungarian History Commission, Vol. 11*), ISBN 978-954-2903-59-8, ISSN 2535-0757

http://ihist.bas.bg/wp-content/uploads/2022/12/BULGARIA_ON_THE_MOVE-online-ed.pdf

„България в движение“ е книга за вътрешната миграция, имиграцията и бежанците в индустриализираща се България в периода от първото десетилетие до края на 30-те години на XX век. Разгледани са интеграцията на имигрантите и бежанците чрез бракове и включването им в пазара на труда на приемащата страна, връзката между миграцията и урбанизацията. Въпросите са изучени от гледна точка на историческата демография и историческата статистика.

Pejkovska, Penka. Bagdi R. (ed.), Balogh Á., Bíró L. (ed.), Csaplár-Degovics Kr., Demeter G. (ed.), Juhász J., P. Pejkovska, Zahorán Cs. (ed.). Balkán-kronológia III. Válság és háború, 1919–1945 [Хронология на Балканите III. Криза и война, 1919–1945 г.]. Budapest–Szófia: Institute of History – RCH, Institute for Historical Studies – BAS, 2022, 190 p. (*Series Publications of the Bulgarian-Hungarian History Commission, Vol. 10*), ISBN 978-954-2903-58-1, 978-954-2903-59-8, 978-963-416-312-1, ISSN 2535–0757.

Станчев, Михайло. Третя світова: битва за Україну. Київ: Наш формат, 2022, 464 с., ISBN:9786178115531.

Станчев, Михайло, Ю. Фельштинский. Третья мировая. Битва за Украину. Киев: Наш формат, 2022, 464 с., ISBN: 9786178115517.

Книгата на известните историци Михаил Станчев (Украйна) и Юрий Фелштински (САЩ) е посветена на руско-украинския конфликт, който според авторите е прелюдия към

голямата Трета световна война, предизвикана от Русия. Дали битката за Украйна ще прерасне в световна война или ще се превърне в нов Афганистан за Русия, водещ до краха на режима на Путин, е основният въпрос на една много актуална книга, която никой няма да посмее да публикува в Русия сега.

След като превеждат читателите през цялата история на Украйна, от древността до наши дни, авторите се фокусират върху периода на украинската независимост, която страната придобива с разпадането на Съветския съюз. Особено внимание в книгата е отделено на: противопоставянето, което Русия оказва и оказва на намеренията на Украйна да се присъедини към Европейския съюз и да стане член на НАТО; икономически и "газов" шантаж, с който Русия излага Украйна и цяла Европа; Опитите на Русия да създаде плацдарм от Украйна за последващо настъпление от Украйна и Русия към източноевропейските държави, използвайки за това техниките и тактиката на нацистка Германия и сталинисткия Съветски съюз.

През годината учени от Института участваха в съставянето и редактирането на следните **тематични и сборници с документи**:

Априлското въстание 1876 година: исторически и историографски аспекти, Панагюрище, 12–13 май 2021 г. Съставител: **Атанас Шопов**. Ред. колегия: **Пл. Митев, Пламен Божинов**. Панагюрище: ИК „Оборище“, 2022, 376 с., ISBN 978-954-682-081-5.

Сборникът е резултат от съвместна инициатива на Института за исторически изследвания при Българската академия на науките, Община Панагюрище, Сдружение „Български музей“ и Исторически музей – Панагюрище, които организираха в гр. Панагюрище национална научна конференция, посветена на 145 години от избухването на Априлското въстание. Чрез събитието организаторите отново поставиха във фокуса на вниманието на научната общност това значимо историческо събитие, което е своеобразен връх в развитието на борбите за национално освобождение.

В сборника с материали от конференцията намират място 29 доклада и съобщения на изследователи от различни научни центрове в страната, в които са изнесени нови данни за събития, дейци, селища и региони, взели дейно участие във въстанието, неговите последици и отзвук му в чужбина. Специален акцент в изследванията е поставен на въпроса за паметта и интерпретациите от съвременна гледна точка и с новите методи на важните исторически събития от пролетта на 1876 г.

Мостът на спасението. Транзитът на евреи през България в годините на Втората световна война. Документален сборник. Българска академия на науките, Институт за исторически изследвания. Научен редактор проф. **Д. Вачков**. Съ-съст. **Доц. Р. Чукова, С. Никифорова, С. Авдала, Дим. Григоров**. София, 2022, 307 стр. ISBN 978-954-2903-49-9.

В сборника са публикувани документи, свързани със слабо познатата тема за емиграцията на еврейски бежанци от Централна Европа през България към Палестина в периода 1939–1944 г. Те са подбрани от четири български и единадесет чуждестранни архиви, сред които изпъкват Ционисткият архив в Йерусалим, българската колекция от архива на Световния център за възпоменание на Холокоста Яд Вашем, архива на

американския Държавен департамент, Националния архив на Великобритания, Държавният архив на Хесен, румънски и сръбски архиви и др. Чуждестранните документи се публикуват за първи път в превод на български език. Колекцията съчетава разнородни по произход и характер документални свидетелства. Стремещт към обективно представяне на политиките на отделните държави по еврейския транзит аргументира предпочитанието към подбора на материали от официални източници: правителствени документи, дипломатическа кореспонденция, разузнавателна информация и други. Освен това са добавени свидетелства, излезли от влиятелни еврейски обществени организации: Еврейската агенция за Израел, Американския еврейски съвместен разпределителен комитет, Спасителния комитет в Истанбул. Не по-малко ценни са сведенията от базираната в САЩ Еврейска телеграфна агенция, която благодарение на своята широка кореспондентска мрежа детайлно отразява събитията от битието на еврейската диаспора. Съпоставянето между българските и чуждите документи дава възможност да се открият в дълбочина нюансите в емиграционната политика на Съюзниците, германският натиск върху България и усилията на българското правителство да води сложна и гъвкава политика по еврейския въпрос.

Македония в българската история. Извори за Средновековието и Новото време. [Бълг. и англ. ез.]. Състав.: **Д. Вачков, Ал. Гребенаров, В. Стоянова, И. Илиев**, София: Институт за исторически изследвания при БАН, 2022., 263 с., ISBN 978-954-2903-56-7.

Сборникът включва автентични източници – хроники, пътеписи, писма, дописки, официални документи, статистики, карти и др. Те се отнасят до събития и личности за времето от втората половина на VII в. до третата четвърт на XIX в., или за епохите, които в българската историография се определят като Средновековие, Османски период и Възраждане. Многобройните извори от домашен и чуждестранен произход показват, че героите и населението, за които се говори в труда, както те самите, така и външните за тях свидетели, категорично ги определят като българи. Източниците разкриват общи исторически процеси, които протичат в Македония и в другите български територии.

Миграция и обществено развитие. Съставителство и научна редакция **П. Пейковска** (гл. ред.), **Й. Гешева, Р. Стоянова, М. Маева**. Том 1. София: ИИстИ–БАН, Изд. „Принтинг хаус“ ЕООД, 320 с., ISBN 978-954-2903-52-9, 978-619-7582-21-5;

http://ihist.bas.bg/wp-content/uploads/2022/12/Migraciya_i_obstestveno_razvitie_T.1.pdf

Миграция и обществено развитие. Съставителство и научна редакция **П. Пейковска** (гл. ред.), **Й. Гешева, Р. Стоянова, М. Маева**. Том 2. София: ИИстИ–БАН, 256 с., ISBN 978-954-2903-54-3;

http://ihist.bas.bg/wp-content/uploads/2022/12/Migraciya_i_obstestveno_razvitie_T.2-1.pdf

Сборникът е издаден в два тома и е резултат от участието на Института за исторически изследвания при БАН в Национална научна програма „Културноисторическо наследство, национална памет и обществено развитие“, реализирана от МОН. В него са представени, в които се осветляват предимно непроучени досега проблеми в развитието на миграционните процеси по българските земи от Късното средновековие до съвременността. Във включените студии се разглеждат различни аспекти на взаимовръзката между

миграцията и общественото развитие, като: държавните политики по миграционните и бежанските въпроси, интеграцията на мигрантските общности в България и чужбина, историческите извори за изследване на миграционните процеси.

Bulgaria and China: Attempts at Modernization during the second half of the 20th and the beginning of the 21st century. **Marcheva, I., Wang Xiaoju. W., Dimitrova, P., Manasieva, I., Dineva, D.** (Eds). Proceedings of the Institute for Historical Studies, Vol. XXXVII, 2022, Sofia: Prof. Marin Drinov Publishing House of Bulgarian Academy of Sciences, 255 pp., ISSN:2367-5187.

Томът е резултат от двустранен проект между Института за исторически изследвания – Българска академия на науките и Института за световна история – Китайска академия за обществени науки на тема „България и Китай: исторически паралели в опитите за модернизацията им от края на Втората световна война до началото на XXI век“ (2018-2021).

Поместените 17 статии (10 български и 7 китайски) показват голямото разнообразие на възможностите за интерпретация на темата за модернизацията в исторически план. Всеки автор е подходил творчески към задачата да опише, анализира и сравни опитите на България и Китай да се модернизират по стандартите на индустриалното, урбанизирано общество и неговите трансформации в информационно от втората половина на XX век и началото на XXI.

Темите са разработени според класическия канон върху обилие от архивни документи, научни изследвания и интернет ресурси. Техните приноси могат да се търсят както в обобщенията на познати и изследвани сюжети от модернизационните усилия, така и в сравнителните анализи на сходни процеси в двете страни. Ценни са различните (български и китайски) гледни точки върху проучваните процеси. Написани на английски и руски език, каквито бяха работните езици на проекта, статиите разчитат да получат и по-широка читателска аудитория.

Изучаването на световната история и българската историческа наука. **Димитрова, П.; Атанасова, В.; Динева, Д. (съст.).** Известия на Института за исторически изследвания, т. 38, София: Изд. на БАН „Проф. Марин Дринов“, 520 с., ISSN 2367-5187 (print); ISSN 2815-2913 (online).

В сборника са включени материали от проведената на 5 и 6 октомври 2021 г. научна конференция на тема „Изучаването на световната история и българската историческа наука“, организирана от Института за исторически изследвания към БАН в рамките на едноименния проект на секция „История на света и международните отношения в ново и най-ново време“, посветен на 40-годишнината от създаването на секцията. В конференцията взеха участие учени от Българската академия на науките (Институт за исторически изследвания, Институт за балканистика с Център по тракология), от СУ „Св. Климент Охридски“, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий, УНИБит, както и гости от Русия и Украйна. Публикуваните изследвания очертават една пълна и многолика картина на съвременната българска историография по проблеми на световната история. Безспорни са достиженията – задълбочаване на изследванията и разширяване на тематичния им обхват; разнообразяване и задълбочаване на използваните методи на изследване, внедряване на традициите на различни школи, най-вече западни. Наред с това съществуват и някои недостатъци,

например зависимостта от чужди историографии. Някои важни проблеми от световната история все още са недостатъчно разработени. Но и най-разработените въпроси се нуждаят от по-нататъшно изучаване, защото никой не може да отмени необходимостта от търсене на нови гледни точки и обогатяване на историческите знания по дадена тема. Историческото познание, както е добре известно, е динамичен процес и е свързано с нуждата на всяко едно поколение в процеса на самопознание да осмисли миналото от гледна точка на своето настояще.

България от първо лице. Мари Айхорн в София (1924-1925 г.). Юлиана Рот (състав.), **Петър Стоянович** (състав., редакция, бележки). Велико Търново: Фабер, 2022., 191 с. ISBN 978-619-00-1486-7.

Спомените на баварката Мари Айхорн са един спасен от унищожение ръкопис, обречен от авторката си на забвение, но оцелял за нуждите на българската история. Това е един от малкото автентични чуждестранни документи, които дават сведения за делника и проблемите на българското общество през 1920-те години: десетилетие на бурни преобразования, кризи, икономически и политически проблеми. Живяла две години в дома на д-р Борис Вазов (брат на Иван и кмет на София) и на художничката Елисавета Консулова-Вазова и общувала в тяхната политико-артистична среда, Айхорн дава един интересен външен поглед върху поредица от проблеми като отношенията в средите на "македонстващите", бялата емиграция, живота на артистичната бохема, описва детайлно градския живот на София, състоянието на околните села Бояна, Бистрица и Драгалевци, дава сведения за началото на летния отдих по Черноморското крайбрежие (Анхиало, Созопол), предлага подробности от бита на българите.

На ползу роду. Сборник в чест на 80-годишнината на доц. д-р Антоанета Запрянова". Съст.: **Й. Гешева, М. Веков**, редакционна колегия: **Й. Гешева (гл. редактор), М. Веков, Б. Станимиров**, София: ИИСТ при БАН, РИК Диомира, 2022, 330 с. ISBN: 978-619-7696-04-2.

Настоящият сборник е своеобразно продължение на списание „Родознание/Genealogia”. Той запазва не само формата и цвета, профила на списанието, но и неговия дух, а също и амбицията да информира любителите на родовата история и краезнанието. И тъй като списанието по редица организационни и финансови причини повече няма да излиза, дойде време редколегията на списанието и Българската генеалогична федерация да вземе решение и да премине към издаване на Сборник. Това съвпада и с юбилея на дългогодишния редактор на списание „Родознание/Genealogia” и председател на Българската генеалогична федерация доц. д-р Антоанета Запрянова, както и с петдесетгодишния юбилей от създаването на секция „ПИНИ”. Така че сборникът, който държите в ръцете си, е не само първи по ред, но юбилеен и специално посветен на нея и работата и в секция „ПИНИ” и Българската генеалогична федерация.

При подготовката на този първи брой на Сборника на Българската генеалогична федерация редакционната колегия се постарала да събере различни по характер материали от учени, родоизследователи, краеведи, от редови членове на генеалогичните клубове в страната. Специално място е отделено на Проучванията за род и роден край. Запазена е и рубриката Рецензии и отзиви за книги, и тук намират място представяния на книги, свързани с генеалогията и краезнанието, с помощните исторически науки. Основните автори в настоящото издание са преди всичко учени от Българската академия на науките, като важно място заемат статиите на учени от Института за исторически изследвания и от Секция „Помощни исторически науки и информатика”. Внимание предизвикват и проучванията на представителите на Българската генеалогична федерация. Място е отделено и на материали,

подготвени от представители на генеалогичните клубове в страната. Новото, което е включено в юбилейния сборник е рубриката „В творческата лаборатория на изследователя”.

EU – EAST ASIA: Strategic Partnership, Trade and Economic Cooperation. Collection of Documents. Edited by: **Evgeniy Kandilarov**, Soyoungh KIM and Svetla KARTEVA. Sofia, 2022, „Iztok-Zapad Publishing“, ISBN 978-619-01-0972-3.

През 2022 г. Институтът беше **организатор или съорганизатор на следните международни и национални научни форуми:**

- Семинар по проект на Института за исторически изследвания **"Особености на модернизацията"**, София, 31 март 2022 г.
- Националната научна конференция **„Стопанската култура на българите и примерът на габровци през XIX – XXI век”**, Габрово, 28-29 април 2022 г.
- Национална конференция в памет на Гоце Делчев – **«Европейска перспектива за добросъседските отношения между Република България и Република Северна Македония»**, София 4 май 2022 г.
- Осма международна конференция по история, археология и културен туризъм **„От тука започва България“**, Шумен, 9-10 май /Велики Преслав, 10 май 2022 г.
- Национална научна конференция **„В началото бе „Историята“**, посветена на 300 години от рождението на Паисий Хилендарски и 260 години от създаването на „История славянобългарска“, Банско, 26 май 2022 г.
- Кръгла маса **„Кризис и предизвикателства в Източна Европа през XX в.”** в рамките на българо-словашкия проект „Срещи България-Словакия”: социални, икономически и политически трансформации, интеграционни предизвикателства (XIX-XXI в.). София, 26 май 2022.
- Кръгла маса **„Руско-украинската война и България през погледа на историците“**, София, 27 май 2022 г.
- Научна конференция **„Свиленград – 110 години свобода“**, Свиленград, 3 октомври 2022 г.
- Международна научна конференция **„Просопография на средновековна България“**, София, 7-8 октомври 2022 г.
- Online round table II **“Dobrudja as a border area in the late Ottoman empire, Bulgaria and Romania: History and memory”**, Sofia-Bucharest, October 10th, 2022, Institute for Historical Studies – Bulgarian Academy of Sciences in collaboration with the Institute for South-East European Studies – Romanian Academy.
- Националната научна конференция **„Местните елити и модернизацията на българското общество през „дългия XIX век“**. Национална научна конференция по повод 100 години от смъртта на Атанас Шопов, Панагюрище, 11-12 октомври 2022 г.
- Национална кръгла маса **„Имало ли е фашистки режим или фашистско управление в България“**, София, 4 ноември 2022 г.

- Национална кръгла маса с международно участие „Българското културно-историческо наследство в Западните Балкани- актуални проблеми“, София, 30 ноември 2022 г.
- Онлайн семинар по проект на ИИСТИ „Войната и нейното ехо в живота на османската провинция (XV–XVIII век)“, 12 декември 2022 г.
- Научна конференция „Историческата наука в съвременния свят“, посветена на 75 години от основаването на Института за исторически изследвания при БАН, София, 16 декември 2022 г.

Наред с интензивната дейност по организиране и участие в научни форуми, особено активни бяха през 2022 г. учените от звеното в представянето на научните и научно-приложните проучвания в медийното пространство. Утвърдени и млади учени взеха участие в телевизионни и радиопредавания и публикуваха в научно-популярни издания. Тези изяви коментират разнообразни аспекти от българската история, като по традиция акцент се постави върху актуални и дискуссионни теми и във връзка с честване на годишнини: за 300-годишнината от рождението на П. Хилендарски, за историята на Македония, по повод честването на Априлското въстание и др. През 2022 г. Д. Вачков и И. Илиев участваха в написването на учебник „История и цивилизации“ за 11 клас, профилирана подготовка, модул 1. (Власт и институции); Б. Нягулов, К. Голев, Д. Вачков, Н. Филипова, П. Пейковска и Ст. Първева са автори на „Миграциите в българската история“ - учебното помагало за профилирана подготовка по „История и цивилизация“, като Институтът е издател на помагалото. Александър Стоянов издаде „Атлас по история и цивилизации“, а Хр. Милков – „Тестове по история и цивилизация“ за 10 клас.

2.1. Най-значимо научно постижение

От секциите постъпиха следните предложения:

Атанасова, Виолина. Индия във външната културна политика на България през 70-те – 80-те години на XX век. Очаквания и реализация. София: Институт за исторически изследвания, Българска академия на науките, 2022, 221 с., ISBN 978-954-2903-60-4; Рец.: Петя Димитрова, Надя Филипова.

Митова, Мирена. Международният панаир – Пловдив във външнотърговската политика на България по време на Студената война. Пловдив: Коала Прес, 2022, 456 с., ISBN 978-619-261-014-2; Рец. Даниел Вачков, Александър Костов.

Първева, Стефка. Богатство и бедност сред селските общности в провинция Румелия през XVII – XVIII век. Изследване и документи. Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, С., 2022, 568 с. , ISBN 978-619-245-187-5; Рец.: Светлана Иванова, Олга Тодорова.

Стрезова, Алека. Последен по рода си. Д-р Георги Вълкович (1833-1892). В. Търново: Фабер, 2022, 480 с. ISBN 978-619-00-1475-1; Рец.: Росица Стоянова, Петър Стоянович.

След проведеното гласуване от членовете на Общото събрание на Института за научно постижение за 2022 г. беше избрана монографията:

Първева, Стефка. Богатство и бедност сред селските общности в провинция Румелия през XVII – XVIII век. Изследване и документи. Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, С., 2022, 568 с. , ISBN 978-619-245-187-5; Рец.: Светлана Иванова, Олга Тодорова.

2. 2. Най-значимо научно-приложно постижение

От секциите постъпиха следните предложения:

България от първо лице. Мари Айхорн в София (1924-1925 г.). Юлиана Рот (състав.), **Петър Стоянович** (състав., редакция, бележки). В. Търново, Фабер, 2022., 191 с. ISBN 978-619-00-1486-7.

Мостът на спасението. Транзитът на евреи през България в годините на Втората световна война. Документален сборник. Българска академия на науките, Институт за исторически изследвания. Научен редактор проф. **Д. Вачков**. Съ-съст. **Доц. Р. Чукова, С. Никифорова, С. Авдала, Дим. Григоров**. София, 2022, 307 стр. ISBN 978-954-2903-49-9.

Bulgaria and China: Attempts at Modernization during the second half of the 20th and the beginning of the 21st century. **Marcheva, I., Wang Xiaoju. W., Dimitrova, P., Manasieva, I., Dineva, D.** (Eds). Proceedings of the Institute for Historical Studies, Vol. XXXVII, 2022, Sofia: Prof. Marin Drinov Publishing House of Bulgarian Academy of Sciences, 255 pp., ISSN:2367-5187.

След проведеното гласуване в Общото събрание на Института за научно-приложно постижение за 2022 г. беше избран сборникът:

Мостът на спасението. Транзитът на евреи през България в годините на Втората световна война. Документален сборник. Българска академия на науките, Институт за исторически изследвания. Научен редактор проф. **Д. Вачков**. Съ-съст. **Доц. Р. Чукова, С. Никифорова, С. Авдала, Дим. Григоров**. София, 2022, 307 стр. ISBN 978-954-2903-49-9.

2.3. Избор на монографии/тематични сборници с национално значение.

От секциите постъпиха следните предложения:

Димитрова, П. Атанасова, В. Динева, Д. (съст.). Изучаването на световната история и българската историческа наука [= Известия на Института за исторически изследвания, т. 38]. София: Изд. на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2022, 520 с., ISSN 2367-5187 (print); ISSN 2815-2913 (online); Рец.: Росица Стоянова, Йорданка Гешева.

Първева, Стефка. Богатство и бедност сред селските общности в провинция Румелия през XVII – XVIII век. Изследване и документи. Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, С., 2022, 568 с. , ISBN 978-619-245-187-5; Рец.: Светлана Иванова, Олга Тодорова.

Стоянова, Ваня. Българите в Турция (1913–1945). София: Институт за исторически изследвания – Българска академия на науките, 2022, 478 с., ISBN 978-954-2903-57-4; Рец.: Светлозар Елдъров, Лизбет Любенова.

Стоянович, Петър. Фердинандуем. Фердинанд I и европеизацията на България, представена в избрани области на държавното управление и в обществото 1861 – 1887 – 1912. В. Търново. Изд. Фабер, 2022, 834 с. ISBN 978-619-00-1510-9, Рец.: Росица Стоянова, Милко Палангурски.

След проведеното гласуване в Общото събрание на Института за монографии с национално значение бяха избрани:

Първева, Стефка. Богатство и бедност сред селските общности в провинция Румелия през XVII – XVIII век. Изследване и документи. Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, С., 2022, 568 с. , ISBN 978-619-245-187-5; Рец.: Светлана Иванова, Олга Тодорова.

Стоянова, Ваня. Българите в Турция (1913–1945). София: Институт за исторически изследвания – Българска академия на науките, 2022, 478 с., ISBN 978-954-2903-57-4; Рец.: Светлозар Елдъров, Лизбет Любенова.

3. МЕЖДУНАРОДНО НАУЧНО СЪТРУДНИЧЕСТВО НА ЗВЕНОТО.

Възстановените условия за активна дейност през 2022 г., включително присъственото провеждане на научни форуми се отразиха твърде благоприятно и на международната дейност на Института за исторически изследвания. По традиция тя се развива в няколко направления, като основна форма е участието на учените в международни проекти, които са организирани или съорганизирани от звеното или посредством членство във външни за Института проекти. Основни партньори и през тази година бяха институции от страните-членки на Европейския съюз и на други европейски страни. Тази форма, даваща разнообразни възможности за изява, способства и за утвърждаване на международната разпознаваемост на Института и на българската наука като цяло.

През годината продължи изпълнението на два проекта по Фонд „Научни изследвания“, които включват и международно сътрудничество:

„Българите в Западните Балкани (100 години преди и след Ньой)“. Ръководител е доц. Ал. Гребенаров и участници от звеното проф. Д. Вачков, гл. ас. В. Милачков, гл. ас. Ст. Стойчева, доц. Г. Георгиев и Н. Поппетров.

„Просопография на средновековна България“. Ръководител на проекта е доц. С. Георгиева, а участници: доц. Е. Костова, гл. ас. В. Ангелов, гл. ас. К. Ненов и гл. ас. Д. Петрова. През годината беше проведен международен научен форум.

През 2022 г. започна изпълнението на нов проект в рамките на сключени споразумения за сътрудничество между Българската академия на науките и сродни научни институции в чужбина:

„Интеграционни и дезинтеграционни процеси в Централна и Югоизточна Европа, XVII–XXI век: икономика, политика, култура“. Срок: 2022-2023 г. Разработва се съвместно с Институт за история при Изследователски център по хуманитаристика - Изследователска мрежа "Л. Йотвьош" (Унгарска академия на науките). Ръководител от българска страна е проф. дин П. Пейковска, а участници са проф. дин Т. Готовска-Хенце, проф. И. Марчева, проф. Ст. Първева, доц. Вл. Златарски, доц. П. Данова, гл. ас. В. Стоянова и гл. ас. Ст. Стойчева.

През годината приключиха следните проекти, изпълнявани в рамките на споразумения за сътрудничество между Българската академия на науките и сродни научни институции в чужбина:

„Среци България - Словакия: социални, икономически и политически трансформации, интеграционни предизвикателства през XX в.“ Срок: 2021–2022 г. Съвместен проект с Института по история на Словашката академия на науките. Ръководител на проекта е проф. д.и.н. Пенка Пейковска. Участници от българска страна са проф. д.и.н. Теодоричка Готовска-Хенце, гл.ас. Ирина Якимова, ас. д-р Мирена Митова и д-р Виктор Рогозенски.

«Изкуства, литература и власт в контактните зони (Православие и Ислям; Православие и Католицизъм). Прославата на властта срещу оспорването на властта.» (Продължение). Срок: 2020-2022 г. Съвместен проект с Институт по археология и история на изкуството Клуж-Напока, Румънска академия. Ръководител от българска страна е проф. дин Ив. Билярски, участник е проф. дин И. Илиев.

„Добруджа като гранична област в късната Османска империя, България и Румъния: История и памет“. Съвместен проект на Института за исторически изследвания - БАН и Института за югоизточноевропейски изследвания - Румънска академия. Изпълнява се в периода 2020 - 2022 г. Ръководител от българска страна е доц. Благовест Нягулов. Участници от българска страна са гл.ас. Алека Стрезова, гл. ас. Димитър Христов (всички от ИИСТИ), д-р Анета Михайлова (ИБЦТ-БАН), д-р Петър Добрев (СУ „Св. Кл. Охридски“), Радослав Симеонов (Министерство на отбраната на Република България).

Продължи изпълнението на друг такъв проект:

„Религиозната реторика на властта във византийското и балканското Средновековие“.

Проектът е съвместен с Института за изследване на Югоизточна Европа – Букурещ. Ръководител е проф.д.и.н. Ив. Билярски. Членове на екипа от българска страна са проф. д.и.н. Ил. Илиев, проф. Цибранска, доц. Ел. Костова и гл. ас. Д. Валентинова.

Посочените проекти обичайно завършват с публикуването на тематични и/или документални сборници, с поместване на резултатите в рецензирани и индексирани научни

списания, както и с презентации на български и чуждестранни форуми, което подпомага поддържането и разширяването на международния научен обмен.

Участието в проекти на външни за Института организации, в извънинститутски международни научни форуми и в рамките на програмата „Еразъм+“ са дейности, които се разшириха през последните години. През 2022 г. в такива инициативи се включиха проф. д.и.н. П. Пейковска, проф. дин. Ив. Билярски, проф. д.и.н. Т. Готовска–Хенце, проф. М. Станчев, доц. Бл. Нягулов, доц. Вл. Златарски, доц. Е. Кандиларов, доц. Г. Георгиев, доц. С. Страшнюк, гл. ас. И. Григорова, гл. ас. К. Голев, гл. ас. В. Божинов, гл. ас. Ст. Димитров, гл. ас. Ив. Найденов, гл. ас. Д. Петрова, гл. ас. Фр. Далальо, гл. ас. С. Панайотов, ас. д-р Ив. Машева, ас. д-р Б. Антонова-Голева, ас. д-р Ал. Златанов, докторант Н. Войнова. Това са проекти и форуми, провеждани в рамките на Фонд „Научни изследвания“, по програми на ЕС и на чуждестранни организации. Голяма част от членовете на секция „Средновековна история“ взеха участие в проведения през годината 24-ти Международен конгрес за византийски изследвания: доц. Е. Костова, доц. П. Данова, гл. ас. К. Ненов, гл. ас. В. Ангелов, гл. ас. Д. Валентинова, гл.ас. Фр. Далальо. Тази разнообразна дейност също допринася за международната разпознаваемост както на Института за исторически изследвания и Българската академия на науките, така и на българската хуманитаристика като цяло. В резултат от работата във всички посочени проекти, чрез лекционна дейност и индивидуални участия в научни форуми през 2022 г. продължи международното научно сътрудничество на Института с центрове в Германия, Австрия, Италия, Чехия, Испания, Гърция, Румъния, Полша, Унгария, Турция, Сърбия, Косово, Република Северна Македония, САЩ, Канада, Китай и Япония.

Нарастналата активност на учените от Института за исторически изследвания в международни среди има положителен ефект за провеждането на успешна външна политика на България наред с обогатяването на научните контакти на страната

4. УЧАСТИЕ НА ЗВЕНТО В ПОДГОТОВКАТА НА СПЕЦИАЛИСТИ

И през 2022 г. Институтът за исторически изследвания беше предпочитан научен център за изпълнение на Националната програма „Млади учени и постдокторанти-2“. След процедура за оценка на проектните предложения всички кандидати бяха одобрени за участие в програмата – трима постдокторанти и четирима млади учени. Информация за изпълнението на програма се публикува на сайта на института. Научни ръководители на участниците в програмата са проф. дин Теодоричка Готовска-Хенце, проф. д-р Илияна Марчева, проф. дин Манчо Веков, доц. Петя Димитрова и доц. Надя Филипова.

През годината продължи преподавателската дейност в Центъра за обучение на Българската академия на науките. Лекционни курсове водиха доц. Благовест Нягулов и доц. Надя Филипова. В Института се провежда обучение по четири докторски програми: „Средновековна обща история“, „История на България“, „Нова и най-нова обща история“ и „Документалистика, архивистика, палеография, включително историография и изворознание“. В изпълнение на препоръките на Националната агенция за оценяване и акредитация бяха осигурени самостоятелни работни места за докторантите и се продължи политиката на ръководството на института и при неговия втори мандат да се подмладява научния състав.

В края на 2022 г. в Института са зачислени и продължават обучението си четирима докторанти в редовна форма на обучение, а един беше отчислен с право на защита. Наред с това се обучава един докторант в задочна форма, държавна поръчка и са зачислени двама докторанти в самостоятелна форма. Двама докторанти – един в редовна форма на обучение и един на самоподготовка защитиха успешно дисертационните си трудове през 2022 г. Научни ръководители на обучаваните в звеното докторанти са акад. Г. Марков, проф. И. Марчева, проф. Й. Гешева, доц. Вл. Златарски, доц. Г. Георгиев, доц. Петя Димитрова, доц. Н. Филипова, доц. Е. Кандиларов и доц. Антоанета Кирилова. Забележимият напредък в обучението на докторанти дава основание за оптимизъм за подмладяване на научния състав на института, а и на българската наука като цяло. Успешното и разнообразно обучение на докторанти в Института за исторически изследвания се гарантира както от предлаганите от учени от звеното общо девет специализирани курсове в Центъра за обучение на БАН, така и от поддържането на споразумения за сътрудничество с няколко организации от страната и чужбина: Регионалният исторически музей – Кюстендил, Папския комитет за исторически науки – Ватикана, УниБИТ, Института за космически изследвания и технологии-БАН, Висшето военноморско училище „Н. Й. Вапцаров“, Института за история на Сибирското отделение на Руската академия на науките и с Института по история на Украйна на Националната академия на науките на Украйна.

Утвърди се и преподавателската дейност на учени от звеното в бакалавърски и магистърски програми на Висши учебни заведения в страната и чужбина. Във връзка с мигрантската вълна от Украйна, предизвикана от руските военни действия на украинска територия, към Института за исторически изследвания се присъединиха украински учени, част от които преподават в Харковския национален университет „В. Каразин“ и в Нов български университет. Наред с това гл. ас. К. Голев е водил лекционни курсове по програмата „Еразъм+“ в National and Kapodistrian University of Athens и Aristotle University of Thessaloniki. Проф. дин П. Пейковска и гл. ас. Д. Валентинова са обучавали студенти в Софийския университет „Св. Кл. Охридски“. Водените лекции и спецкурсове в университетите и в Центъра за обучение на БАН са на разнообразна и актуална тематика по българска, балканска, близоизточна, европейска и американска история.

В рамките на изпълнението на Националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ се организира участието на учени от института в обучението на млади българисти. Екипът по програмата ще изготви и онлайн и печатни ресурси за дългосрочно обучение и подпомагане на бъдещата работа на чуждестранни учени, ангажирани с изследване на българската история.

5. ИНОВАЦИОННА ДЕЙНОСТ НА ЗВЕНТОТО И АНАЛИЗ НА НЕЙНАТА ЕФЕКТИВНОСТ

Тази точка не се отнася до изследователската дейност на Института, чийто хуманитарен профил не предполага използване на иновационни методи и технологии в работата на звеното.

6. СТОПАНСКА ДЕЙНОСТ НА ЗВЕНТОТО

7. КРАТЪК АНАЛИЗ НА ФИНАНСОВОТО СЪСТОЯНИЕ НА ЗВЕНТОТО ЗА 2022 г.

Финансовият отчет е представен в отделно приложение.

8. ИЗДАТЕЛСКАТА И ИНФОРМАЦИОННАТА ДЕЙНОСТ НА ЗВЕНТО

През 2022 г. излязоха от печат две двойни книжки с номерация за календарната година на издаването от Института за исторически изследвания списание *Bulgarian Historical Review*. В тях бяха включени статии и рецензии на автори от Института за исторически изследвания при БАН, но също така на учени от различни институти и университети от България и чужбина. Те преминават през процедура на двойно анонимно рецензиране, като се увеличава броят на т нар. външни рецензенти.

Изданието запази присъствието си в престижните бази данни, сред които на първо място са Web of Science и Scopus.

През изминалата година, макар и с голямо закъснение, бе уважена контестацията на редакцията относно класирането на Bulgarian Historical Review в конкурса за Българска научна периодика – 2022 и то получи максимална оценка, което осигури отпускането на исканата субсидия. В новата конкурсна сесия на ФНИ за 2023 г. списанието отново бе класирано за финансиране.

Интересът към публикуване в списанието е повишен и има достатъчно материали за неговото редовно излизане. Обмисля се възможността за възстановяване на издаването му в четири единични книжки годишно.

През 2022 г. списание “**Исторически преглед**” продължи да излиза регулярно. През годината бяха издадени предвидените три броя – последният 4-ти брой за 2021 г. и кн.1-2 за 2023. Кн.3 бе отпечатана през първите дни на януари 2022 г. и е подготвена за печат кн. 4. В момента списанието се движи според издателския си график. Това стана възможно благодарение на факта, че през август ФНИ удовлетвори нашето възражение и ние получихме финансиране за четири книжки – 2-ра – 4-та за 2022 г. и 1-ва за 2023.

За съжаление на поредната сесия за финансиране на българска научна периодика за 2023 г. списанието отново не беше класирано и отново беше подадено мотивирано възражение. Надяваме се, че то ще бъде удовлетворено, за да може да се издадат кн. 2, 3, 4 за 2023 г. В противен случай списанието ще трябва да разчита на подкрепата на Института и на своите приходи от продажба и абонамент.

Надеждите на «Исторически преглед» се основават на големите промени, които настъпиха през 2022 г. в списанието и неговото списване. Подмени и се подмлади почти изцяло редколегията, тя бе намалена на 7 души и в нея влязоха 2 колеги от СУ. Обнови се и международната редколегия, в която влязоха нови членове с висок международен рейтинг. Окончателно се въведе двойното анонимно рецензиране и привличането на външни за институцията и за страната специалисти по темите на предлаганите статии. Така за 20 статии вече има рецензии на 13 чуждестранни рецензенти, което се случва за пръв път. Благодарение на подкрепата на консултанта на списанието проф. дн Асен Кожухаров почти всички рецензии са верифицирани в WoS, както и в РИНЦ. Въведе се и новият български

държавен стандарт на цитиране, който е съобразен със съвременните изисквания за цитиране и е гаранция за по-голяма цитируемост. Подновиха се и указанията на сайта на списанието. В резултат през октомври 2022 г. «Исторически преглед» беше приет за индексирание за петгодишен период от престижната и авторитетна световна база данни **Scopus**, което безспорно е голям успех за списанието и за Института. Така списанието се следи и реферира в CEEOL, EBSCO, Publons, РИНЦ и се индексира в Scopus. Включено е в списъка на рефериранията издания в НАЦИД.

Въпреки това и въпреки авторитета на списанието – едно от най-старите академични исторически списания в България, излизащо без прекъсване вече 77 години, основен проблем си остава постъпването на качествени статии не само от колеги от Института, но и от страната и чужбина.

Bulgarian Historical Review и „Исторически преглед“ станаха през декември 2022 г. съоснователи на **Българска асоциация на научните исторически списания** (БАНИС), в която членуват български научни списания, публикуващи статии в сферата на хуманитаристиката и включени в световните бази данни (WoS/Sc).

Основната задача на **библиотеката** на Института за исторически изследвания е да подпомага работата на научните сътрудници на Института, като събира, съхранява и предоставя за ползване публикувани документи – книги и периодични издания.

Освен текущо обслужване на читатели и попълване на фондовете с библиотечни документи, за изпълнение на своите задачи в библиотеката се извършват редица дейности, които през 2022 г. включват:

- инвентаризация – частична на основния фонд и пълна инвентаризация на институтските сбирки;
- прочистване на фонда от многоекземплярни и непрофилни документи /вторичен подбор/;
- ретроконверсия – ретроспективно въвеждане на библиотечния фонд, обработен и получен от ЦБ на БАН до 2003 г., в електронния каталог на БАН;
- подреждане на библиотеката и актуализиране на справочния ѝ апарат;
- подготовка и публикуване на сайта на Института на електронен бюлетин за новополучени в библиотеката документи;
- осъществяване на дарителски кампании – изпращане в читалищни библиотеки из страната на книги, попаднали в библиотеката чрез дарения, но несъобразени с профила и наличностите на нейните фондове.

Обслужване на читатели

През отчетния период са обслужени 109 читатели с писмени /5/ и текущи на място /70/ справки, а посещенията в библиотеката са 233. За домашно ползване са предоставени 371 тома библиотечни единици, а за читалня – 1051 тома. Външните за системата на БАН регистрирани читатели са трима. В помощ на научните сътрудници от Института са направени 88 страници ксерокопия на документи и 94 страници са сканирани и изпратени като електронни документи.

Текущо попълване на фонда с библиотечни документи

Като част от академичната библиотечна мрежа, основният фонд на библиотеката се обработва от Централната библиотека на БАН. В това число влизат документи, получени там или на място в библиотеката като дарения, доставените чрез книгообмен /ръководен от ЦБ – БАН за цялата библиотечна мрежа/, академични издания, депозит, абонамент.

През 2022 г. получените в библиотеката на ИИСТИ от Централната библиотека библиотечни документи са **1020 тома** на обща стойност **20311,25 лв.** От тях 428 тома на стойност 6508,68 лв. са книги и 592 тома на стойност 13802,57 лв. са периодични издания. Най-много са получените като **дарения** – 776 т., на стойност 5754,60 лв., следвани от **книгообмен** – 145 т. за 13044,75 лв., **академични издания** – 88 т. за 1254,00 лв, от **депозит** – 7 т. за 231,90 лв, а 4 т. периодични издания за 26,00 лв. са от **абонамент**, направен от Института и обработен в сводния електронен каталог на БАН.

В библиотечен фонд „Покупки“ – книги, закупени със собствени средства и по различни програми на Института, регистрирани само в библиотеката на Института през 2022 г. са постъпили **29 тома** книги на обща стойност **474,24 лв.** Във фонд „Дарителска сбирка“ от 2017 г. не се добавят нови постъпления.

Отчитайки годишния прираст и направените отчисления през 2022 г. /след вторичния подбор и след ежегодната инвентаризация/ фондът на библиотеката на ИИСТИ, обработен в ЦБ на БАН, съставлява **65 890** тома книги, периодични издания и специални видове изд. на обща стойност **539 949,94** лв.

Фонд „Покупки“ съдържа общо **688 тома**, на стойност **13 225,36 лв.** а „Дарителска сбирка“ - **2914 тома**, на стойност **23 910,77 лв.**

Инвентаризация

Според раздел 5, чл. 40, ал. 2 от Наредбата за опазване на библиотечните фондове /2014 г./, ежегодно се извършва инвентаризация по репрезентативния метод на не по-малко от 5 % от фонда. В края на този отчетен период частична проверка на основния библиотечен фонд, обработен от ЦБ на БАН, е направена на **3616 тома**, което е равно на **5,55%** от наличността в него към началото на 2022 г. Направена е и пълна инвентаризация на самостоятелните сбирки, регистрирани само в библиотеката на Института – „Покупки“ и „Дарителска сбирка“, съгласно Заповед № 54/01.11.2022 г. на директора проф. д-р Д. Вачков.

При инвентаризацията бяха установени и отчислени от фонда **7 тома** периодични издания от **4 заглавия**, на стойност **1,50 лв.** /след ревалоризация/ и **1 книга** на стойност **5,00 лв** от „Дарителската сбирка“.

Количеството и стойността на общия библиотечен фонд на библиотеката при ИИСТИ – БАН са отразени в приложената „Справка за книгите в библиотеката на ИИСТИ – БАН към 2022г.“

Прочистване на фонда от многоземлярни и непрофилни документи

През 2022 г., съгласувано с новосформирания в Института **Библиотечно-архивен съвет /БАС/**, започна прочистване на библиотечния фонд чрез вторичен подбор. Подборът обхваща документи със сигнатури във формати II, II-а, раздела „Обществено-политически“ /без римска цифра/ и периодични издания на кирилица, започващи с букви А – Л. Основни

критерии за подбор бяха: наличие на много екземпляри; разминаване на съдържанието с профила на библиотеката; физическо изхабяване; изтекъл срок на съхранение /при периодичните издания/. Поради физическа невъзможност за документно приключване на вторичния подбор до края на годината, беше решено подготвените и одобрени от БАС документи да се разделят, като книгите – **257 тома**, на стойност **579,13 лв.** /след ревалоризация/ се отчислиха в рамките на 2022 г., а периодичните издания да се отчислят през м. февруари 2023 г.

Ретроконверсия на книги и периодика

През 2022 г. 5,55% (3611 т.) от библиотечния фонд са въведени ретроспективно в академичния електронен каталог. Това са 1258 тома книги, от които 739 са новите за базата библиографски записа, а 685 са добавени към вече съществуващи, и 2353 тома от 23 заглавия периодични издания (11 нови библиографски записа).

Подреждане на библиотеката и актуализиране на справочния ѝ апарат.

Продължава запълването на книгохранилището на 9-ти етаж с отделни заглавия периодични издания и книги.

В библиотеката се поддържа в традиционен вид топографски каталог за основния фонд и азбучен и топографски каталог на документите от фонд „Покупки“ и „Дарителска сбирка“. Всички те се попълват своевременно.

Редовно /на три месеца/ се публикува на уебсайта на Института, в страницата на библиотеката, „Електронен бюлетин за новопостъпила литература“. В читалнята се подреждат изложби на новите постъпления на текущите дарения на библиотеката /преди да бъдат обработени в ЦБ – БАН/ и на новите издания на Института.

Продължава работата по обработката в ЦБ – БАН на книги от дарената през 2020 г. на Института лична библиотека на доцент Елка Дроснева. 203 тома от тазгодишните постъпления на книги в библиотеката са от това дарение. Обработват се само документи, които са нови заглавия за библиотеката и съответстват на изследователския профил на Института, а останалите се даряват на други библиотеки след консултация с ръководството. През 2022 г. **232 т.** от книгите на доц. Елка Дроснева, които са непрофилни или дублиращи се за нас, са изпратени като дарение в библиотеката при читалище „Родопска искра“ в гр. Чепеларе, **51 т.** – в НЧ “Светлина-1907” гр. Якоруда и **53 т.** са подготвени за читалище „Св. Св.Кирил и Методий – 1926“ в с. Сатовча, Благоевградска област.

Научният архив към ИИСТИ е специализирано, помощно и научно-информационно звено. Той оказва методическа помощ и активно съдействие на ръководството и секциите във връзка с правилното съхранение и използване на архивните документи, свързани с българската история.

В резултат на дългата и активна дейност по издирване и събиране в чуждестранните архиви, в архива са получени над 1 000 000 кадъра с документи, комплектувани и съхранявани в колекции и сбирки. Въз основа на натрупаното документално наследство Научният архив създава описи, указатели и справочници за използването на архивните документи с различни цели.

Приоритетните цели на Научния архив през изтеклата 2022 година бяха насочени в следните посоки:

1. Обслужване на читатели, външни за Института;
2. Оказване на съдействие на ръководството и членовете на секциите в Института във връзка с различните конференции;
3. Съхранение и описване на новопостъпилите архивните документи и създаването на описи с цел по-лесното им използване;
4. Завършване на актуализирането на справочния апарат на Научния архив;
5. Завършване на разчистването на читалнята и архивохранилищата

Обслужване на читатели

Научният обществен интерес и желание за изследване на документалната база на Научния архив към ИИСТИ бяха не по-малко силни и през отминалата 2022 година, както и през предходната. През отчетния период са обслужени 120 читатели, с писмени (40) и текущи на място (80) справки. Предоставени са за ползване в читалнята повече от 150 дела, включващи около 2000 архивни единици и снимки от колекция IV – Англия, колекция XI – Унгария, колекция XVIII – САЩ, както и от архивните сбирки „Възраждане“ и „Портрети и изображения“.

Оказване на съдействие на ръководството и членовете на секциите в Института

През 2022 г., както и в предходните години, Научният архив към Института продължи работата си по оказване на значително съдействие на членовете на секциите във връзка с всички научни конференции. Изследвани бяха около 700 архивни единици от колекция IV – Англия, както и от архивни сбирки „Портрети и изображения“ и „Възраждане“.

Съхранение и описване на новопостъпилите архивните документи и създаването на описи с цел, по – лесното им използване

През отчетния период в архива постъпиха за съхранение архивни документи и материали от личните архиви на доц. Огняна Маждракова, проф. Цветана Тодорова и др.

Усилията се насочиха както към експертиза на документите, така и към тяхното описване и съхранение.

Актуализиране на справочния апарат на Научния архив

За по-лесното ориентиране за наличните документи в Архива и тяхното използване продължи дейността по преглеждането и актуализирането на справочния апарат на архива.

Разчистване на читалнята и архивохранилищата

С цел освобождаване на място за нови постъпления, както и за устройване на помещенията на Научния архив по начин, който е още по-приятен за читателите, продължиха дейностите по подреждане на архивохранилищата и читалнята.

9. ИНФОРМАЦИЯ ЗА НАУЧНИЯ СЪВЕТ НА ЗВЕНТО

ПРЕДСЕДАТЕЛ: проф. д. и. н. Илия Илиев (основна работа); ЗАМЕСТИК-ПРЕДСЕДАТЕЛ: проф. д-р Илияна Марчева-Атанасова (основна работа); СЕКРЕТАР: проф. д-р Стефка Първева (основна работа).

ЧЛЕНОВЕ: проф. д. и. н. Иван Билярски (основна работа); проф. д. и. н. Манчо Веков (основна работа); проф. д. и. н. Валери Стоянов; проф. д-р Йорданка Гешева; проф. д-р Даниел Вачков (основна работа); проф. д-р Росица Стоянова (основна работа); проф. д.и.н. Теодоричка Готовска-Хенце (основна работа); доц. д-р Пламен Божинов (основна работа); доц. д-р Петя Димитрова (основна работа); доц. д-р Владимир Златарски (основна работа); доц. д-р Елена Костова (основна работа); доц. д-р Благовест Нягулов (основна работа); доц. д-р Надя Филипова (основна работа); доц. д-р Румяна Чукова (основна работа); доц. д-р Георги Георгиев (основна работа), ас. д-р Катина Йонева (основна работа) (представител на младите учени).

Избран с решение на Общото събрание на учените на ИИСТИ, Протокол № 3, 16 юни 2020 г. Актуализиран с решение на Общото събрание на учените на ИИСТИ, Протокол № 1/24 януари 2023 г.

10. КОПИЕ ОТ ПРАВИЛНИКА ЗА РАБОТА В ЗВЕНТО

Правилник за дейността, устройството и управлението на Института за исторически изследвания-БАН, приет от Общото събрание на учените на 30 октомври 2012 г. с протокол № 6 на основание чл. 36, т. 1 от Устава на БАН. Редактиран на 18 януари 2022 г.:

http://ihist.bas.bg/wp-content/uploads/2022/01/20220118_Pravilnik_IstI.pdf

11. СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ В ОТЧЕТА И ПРИЛОЖЕНИЯТА КЪМ НЕГО СЪКРАЩЕНИЯ

ИИСТИ – Институт за исторически изследвания

МОН – Министерство на образованието и науката

УниБИТ – Университет по библиотекознание и информационни технологии

Изготвил: доц. д-р Надя Филипова,
научен секретар на ИСТИ-БАН